

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta. Ehdotetun lain nojalla sakon muuntorangaistusten tai ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamistoimiin ei ryhdyttäisi eikä niille määrättäisi uusia ilmoittautumisaikoja 31 päivään heinäkuuta 2020.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Lainsäädäntö	4
2.2 Nykytilan arviointi	4
3 Tavoitteet	6
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	6
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	6
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	7
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	7
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	7
5.2 Ulkomailla käytetyt keinot koronavirus-epidemian ehkäisemiseksi	8
6 Säännöskohtaiset perustelut	8
7 Voimaantulo	10
8 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	10
LAKIEHDOTUS	12
laki sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta	12

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Valtioneuvosto on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa 16.3.2020, että maassa vallitsee koronavirustilanteen vuoksi poikkeusolot. Valtioneuvosto linjasi tällöin tiettyistä toimenpiteistä koronavirustilanteen hoitamiseksi Suomessa. Hallitus on tämän jälkeen tehnyt linjauksia uusista toimenpiteistä. Linjattujen toimenpiteiden tarkoituksena on suojata väestöä sekä turvata yhteiskunnan ja talouselämän toiminta.

Ehdotuksessa säädettäisiin uusista toimenpiteistä vankeusrangaistusten täytäntöönpanon turvaamiseksi koronavirus-epidemian olosuhteissa.

Oikeusministeriö on jo antanut 19.3.2020 vankeuslain (767/2005) 2 luvun 1 §:n 4 momentin nojalla asetuksen vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä (122/2020). Asetuksen perusteella sakon muuntorangaistuksille ja enintään kuuden kuukauden pituisille vankeusrangaistuksille ei määrätä ilmoittautumisaikaa vankilaan 19.3.2020-19.6.2020 välisenä aikana. Asetus ei koske yli kuuden kuukauden pituisia vankeusrangaistuksia. Asetuksen tavoitteena oli vähentää vankilukua sen turvaamiseksi, että koronavirus-epidemian laajentuessa pysytään turvaamaan vankeusrangaistusten asianmukainen täytäntöönpano. Tavoitteena oli myös vähentää vankilaan tulevien vankien määrää ja näin riskiä sairastuneiden vankien tulemisesta vankilaan. Asetuksen nojalla vankiluvun on arvioitu väliaikaisesti laskevan noin 100-200 vangilla.

Rikosseuraamuslaitos on tehnyt oikeusministeriölle esityksen täytäntöönpanon aloittamista koskevan rajoituksen laajentamisesta koskemaan kaikkia vankilaan itse ilmoittautuvia sakon muuntorangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja. Rikosseuraamuslaitos arvioi, ettei asetuksen nojalla tapahtuvaa vankiluvun alentumista voida pitää riittävänä epidemian pahentuessa. Muutoksella voitaisiin vähentää vankilukua väliaikaisesti asetusmuutos huomioiden yhteensä 300-400 vangilla. Näin pyrittäisiin turvaamaan vankiloiden toimintakyky koronavirus-epidemian pahentuessa.

Ehdotetulla lailla rajoitettaisiin väliaikaisesti niin sanottujen itse ilmoittautuvien tuomittujen ja sakon muuntorangaistukseen tuomittujen ottamista vankilaan sekä tuomittujen etsintäkuuluttamista täytäntöönpanon aloittamiseksi.

1.2 Valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä.

Esityksen kiireellisyyden vuoksi on tarpeen poiketa kuulemista säädösvalmistelussa koskevista ohjeista eikä esityksestä ole järjestetty kuulemiskierrosta. Esitys on kuitenkin valmisteltu yhteistyössä rangaistusten täytäntöönpanoon osallistuvien viranomaisten kanssa.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Lainsäädäntö

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 36 §:n 1 momentin mukaan Oikeusrekisterikeskus lähettää sakon muuntorangaistukseen tuomitulle maksukehotuksen sakon maksamiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan, jos maksuvelvollinen ei täytä maksuvelvollisuutta kokonaisuudessaan 1 momentissa tarkoitettussa maksukehotuksessa asetetussa määräajassa tai 1 momentin nojalla myönnetyn maksuajan kuluessa, Oikeusrekisterikeskuksen on haettava muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa sen paikkakunnan ulosottomieheltä, jossa muuntorangaistukseen tuomittu asuu tai oleskelee. Ulosottomiehen on huolehdittava siitä, että tuomittu toimitetaan rangaistuslaitokseen. Käytännössä suurin osa sakon muuntorangaistukseen tuomituista etsintäkuulutetaan täytäntöönpanon aloittamiseksi ja vain pienessä osassa ulosottomies määrää tuomitulle ilmoittautumisajan vankilaan.

Lain 37 §:ssä säädetään muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämisestä yksittäisessä tapauksessa.

Vankeuslain 2 luvun 1 §:n mukaan rangaistus on pantava täytäntöön ilman aiheetonta viivytystä, kun sitä koskeva tuomio on saanut lainvoiman. Pykälän 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos määrää tuomitulle ilmoittautumisajan ja sijoitusvankilan. Luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään täytäntöönpanon lykkäämisestä yksittäisessä tapauksessa.

Vankeuslain tai sakon täytäntöönpanosta annetun lain lykkäyssäännökset eivät sovellu kuin yksittäisissä tapauksissa. Vankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetään mahdollisuudesta siirtää yksittäistapauksia laajemmin rangaistusten täytäntöönpanoa. Momentin nojalla vankiluvun tasoittamiseksi ja rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi oikeusministeriön asetuksella voidaan säätää, että vankilat eivät ota tietyinä ajanjaksona vastaan sellaisia rangaistukseen tuomittuja, joilla on suoritettavanaan enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus.

Vankeuslain 2 luvun 2 a §:n nojalla tuomittu voidaan etsintäkuuluttaa täytäntöönpanon aloittamiseksi muun muassa, jos häntä ei tavoiteta tai hän ei saavu vankilaan määrättynä ilmoittautumisaikana.

Kuten edellä on todettu, oikeusministeriö on antanut asetuksen, jonka nojalla sakon muuntorangaistusten ja enintään kuuden kuukauden mittaisen vankeusrangaistusten uusien ilmoittautumisaikojen määräämistä on siirretty 19.6.2020 saakka.

2.2 Nykytilan arviointi

Maailmalla on vuoden 2020 aikana levinnyt niin sanottu koronavirus (COVID-19), joka on luokiteltu pandemiaksi. Tartuntoja on todettu myös eri puolilla Suomea. On todennäköistä, että koronavirus leviää myös vankiloihin vankilaan saapuvien vankien tai henkilökunnan mukana. Vankiloihin levitessään virus vaikuttaa merkittäväällä tavalla vankiloiden kykyyn huolehtia tehtävistään, esimerkiksi, jos suuri osa vangeista tai henkilökunnasta altistuisi virukselle. Tähän pystytään jossain määrin vankien ja henkilökunnan ohjeistuksella ja tarvittaessa vankeuslain tai tartuntatautilain nojalla tehtävillä rajoitustoimilla.

Vankien terveydentila on usein keskimääräistä väestöä heikompi, jolloin virus-tartunnan vaikutus yksittäisten vankien terveyteen voi olla erittäin suuri. Edelleen vangen sairastuminen virukseen altistaisi välittömästi monet muut vangit tartunnalle, koska riittävän turvavälin pitäminen

usein vaikeaa vankiloissa. Viruksen leviämistä hallitsemattomasti vankiloihin tulee siten pyrkiä estämään.

Toistaiseksi virustartuntojen ja epäilyjen määrä vankiloissa on ollut vähäinen. Rikosseuraamuslaitoksen henkilökuntaa on jonkin verran asetettu karanteeniin. Tiedossa kuitenkin on koronaviruksen poikkeuksellisen nopea leviäminen niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa sekä se, että tiedon epidemian kehittymisestä voidaan arvioida seuraavan jossakin määrin viiveellä sen leviämistä. Näin ollen voidaan pitää todennäköisenä, että epidemia tulee vaikuttamaan myös vankiloiden toimintaan. Tähän tulee varautua.

Euroopan neuvoston kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen seurantakomitea, Committee preventing Torture (CPT), on 20.3.2020 julkaissut lausunnon periaatteista, jotka koskevat vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelua koronavirussairauden (COVID-19) pandemian yhteydessä. CPT:n mukaan epidemian vuoksi tehtävät suojatoimenpiteet eivät saa koskaan johtaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kidutukseen ja epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun.

Perusperiaatteena on CPT:n mukaan oltava kaikkien mahdollisten toimien toteuttaminen vapautensa menettäneiden henkilöiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi. Tällaisten toimien myötävaikuttaminen myös osaltaan säilyttää henkilöstön terveys ja turvallisuus.

Maailman terveysjärjestön (World Health Organisation, WHO) Euroopan osasto julkaisi 23.3.2020 väliaikaiset ohjeet siitä, miten käsitellä koronavirustauti (COVID-19) vankiloissa ja muissa pidätyspaikoissa Ohjeen nimi on ” ”Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention”. Tartunnan leviämisen hallitseminen on välttämätöntä COVID-19:n suurten puhkeamisten estämiseksi. Ohjeen mukaan jokaisella maalla on vastuu kasvattaa valmiuttaan, valppauttaan ja niihin liittyvää kykyään tunnistaa, hallita ja hoitaa uusia COVID-19-tapauksia. Vankiloissa ja muissa pidätyspaikoissa olevat ihmiset eivät vain todennäköisesti ole alttiimpia COVID-19-tartunnalle, vaan myös erityisen alttiita ihmisoikeusrikkomuksille.

Näistä syistä WHO toistaa tärkeät periaatteet, joita on noudatettava reagoidessaan COVID-19:ää vastaan vankiloissa ja muissa säilöönottopaikoissa, jotka ovat vahvasti ankuroitu ihmisoikeuslainsäädäntöön ja kansainväliseen rikosentorjuntaan ja rikosoikeutta koskevaan normistoon. Periaatteita ovat muun muassa, että terveydenhuollon tarjoaminen vankiloissa ja muissa pidätyspaikoissa oleville ihmisille on valtion vastuulla ja että vankiloissa ja muissa säilöönottopaikoissa olevien ihmisten tulee saada saman tasoinen terveydenhuolto kuin muilla.

Myös YK:n kidutuksen vastainen komitea on suositellut, että valtiot ryhtyisivät toimiin vankiluvun vähentämiseksi (Advice of the Subcommittee on Prevention of Torture to States Parties and National Preventive Mechanisms relating to the Coronavirus Pandemic, 25th March 2020, sivu 3 kohta 9.2).

Rikosseuraamuslaitoksessa on jo ryhdytty toimenpiteisiin vankien ja henkilökunnan ohjeistamiseksi koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi. Myös vankeuslainsäädännön nojalla mahdollisia rajoituksia esimerkiksi yhteydenpitoon vankilan ulkopuolelle on asetettu. Rikosseuraamuslaitos on laatinut varautumissuunnitelman sen varalle, että vankiloiden toimintoja joudutaan rajoittamaan.

Voimassa olevan lainsäädännön nojalla tilanteeseen on varauduttu antamalla edellä mainittu oikeusministeriön asetus. Asetus annettiin koronavirusepidemian alkuvaiheen varautumistoinena. Asetuksen vaikutus vankilukuun on noin 100-200 vankia.

Rikosseuraamuslaitos on valmistellut varautumista koronavirus-epidemian leviämiseen vankiloihin. Tiedot koronavirusepidemian vaikutuksista yhteiskuntaan ja mahdollisista vaikutuksista vankiloissa ovat täsmentyneet edellä mainitun asetuksen säätämisen jälkeen.

Tällä hetkellä valtaosassa erityisesti suljetuista vankiloista vankeja tai tutkintavankeja on lähes koko vankilan kapasiteetin verran. Joissakin tutkintavankiloissa tutkintavankeja on enemmän kuin vankipaikkoja.

Rikosseuraamuslaitos onkin arvioinut, että asianmukaisen vankeusrangaistusten täytäntöönpanon turvaamiseksi myös koronavirustilanteen edelleen pahentuessa, vankiloissa pitäisi olla aiempaa arviota enemmän vapaita vankipaikkoja. Tilanteen pahentuessa on voitava varautua esimerkiksi kokonaisten vankiosastojen eristämiseen tai henkilökunnan väliaikaiseen puutteeseen. Näissä tilanteissa vankeusrangaistusten täytäntöönpano voidaan toteuttaa asianmukaisesti ja turvallisesti, jos vankiloiden tämän hetkistä täyttöastetta voidaan jo ennakolta alentaa. Käytännössä täyttöasteen alentaminen tilanteen jo pahennuttua edellyttäisi vielä poikkeuksellisempia toimenpiteitä. Tällöin voitaisiin joutua arvioimaan jo vankilassa olevien vankien ennenai-kaista vapauttamista.

Voimassa olevan lainsäädännön nojalla ei ole mahdollista ryhtyä vankilukua enempää alenta- viin toimenpiteisiin. Lykkäyssäännösten nojalla voidaan siirtää vain yksittäisten vankeusran- gaistusten täytäntöönpanoa eikä jo annetun oikeusministeriön asetuksen nojalla saavuteta riit- tävää vankiluvun alentumista. Tarkoituksenmukaisin tapa vankiloiden täyttöasteen hallintaan olisi rajoittaa vankilaan tulevien vankien määrää nykyistä laajemmin. Sen sijaan tilanteen mah- dollisesti pahennuttua on periaatteellisesti erittäin ongelmallista toteuttaa muutoksia, joilla vä- hennettäisiin vankilassa jo olevien vankien määrää. Tämä voisi käytännössä edellyttää vanki- lassa jo olevien vankien ennenai-kaista vapauttamista. Ennakoimalla tilanne voitaisiin välttää tällaiset toimenpiteet.

3 Tavoitteet

Kuten edellä on todettu, vankiloiden täyttöaste on tällä hetkellä korkea, mikä on riskitekijä ko- ronavirus-epidemian leviämisen kannalta. Koronaviruksen vaikutusten minimoimiseksi vanki- laolosuhteissa rajoitettaisiin uusien vankien ottamista vankilaan siten, että vankiluku alenisi noin 300-400 vangilla. Esityksen tavoitteena on tällä keinolla turvata rangaistusten asianmukai- nen ja turvallinen täytäntöönpano koronavirusepidemian aikana.

Esityksellä vapautettaisiin vankipaikkoja sen turvaamiseksi, että vankilan perustoiminnot ja vankien terveydenhuolto sekä mahdolliset karanteenijärjestelyt kyetään toteuttamaan. Pienempi vankimäärä vähentäisi vankiloiden yliasutuksesta aiheutuvaa painetta ja helpottaisi koronavi- ruksen leviämisen estämistä vankilaolosuhteissa. Täydessä vankilassa on käytännössä vaikeaa noudattaa esimerkiksi riittävää etäisyyttä toisiin ihmisiin. Tavoitteena on mahdollistaa vankilan toiminnan ylläpitäminen, jos vankilan osastojen käyttöä joudutaan rajoittamaan tai henkilökun- nan määrä vähenee sairastumisten vuoksi.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeus- rangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta. Ehdotettu muutos koskisi kaikkia

sakon muuntorangaistuksia ja ehdottomia vankeusrangaistuksia toisin kuin voimassa oleva oikeusministeriön asetus, joka koskee vain sakon muuntorangaistuksia ja enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksia.

Ehdotettu laki merkitsisi poikkeamista rangaistusten täytäntöönpanon viivytyksettömyyden vaatimuksesta. Tämä olisi kuitenkin välttämätöntä sen turvaamiseksi, että rangaistusten asianmukainen ja turvallinen täytäntöönpano voitaisiin turvata. Ehdotusta voidaan myös pitää hyväksyttävämpänä kuin sitä, että tilanteen pahentuessa äärimmilleen jouduttaisiin arvioimaan vankilassa jo olevien vankien vapauttamista ennen säädettyä vapauttamisaikaa.

Laissa säädettäisiin, ettei sakon muuntorangaistuksen tai ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamistoimiin ja ilmoittautumisaajan määrittämiseen ryhdyttäisi 31.7.2020 saakka. Laki ei koskisi jo määrättyjä ilmoittautumisaikoja. Tällaisen ilmoittautumismääräyksen saaneen tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano voitaisiin aloittaa, jos hän ilmoittautuu vankilaan.

Lakia ei sovellettaisi tuomioistuimen pakkokeinolain nojalla vangitsemiin ja tutkintavankeuslain nojalla vankilassa oleviin henkilöihin. Täytäntöönpanoa ei myöskään siirrettäisi, jos tuomittu on jo vankilassa.

Ehdotetun lain nojalla olisi huolehdittava siitä, etteivät rangaistukset raukeaisi siirron aikana.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Esityksellä ei olisi taloudellisia vaikutuksia.

Esityksen johdosta vankiluku alentuisi väliaikaisesti noin 300-400 vangilla. Rangaistukset olisi kuitenkin pantava täytäntöön mahdollisimman pian poikkeusolojen päätyttyä, joten vastaavasti silloin syntyisi paineita vankiluvun nousulle. Tähän voidaan kuitenkin varautua Rikosseuraamuslaitoksen toimilla tasaamalla vankien määräämistä vankilaan rajoitusten päätyttyä. Myös Oikeusrekisterikeskuksen ja ulosoton tulee varautua sakon muuntorangaistusten hallittuun täytäntöönpanoon poikkeusolojen päätyttyä.

Esitys vaikuttaisi joidenkin satojen sakon muuntorangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitujen rangaistuksen täytäntöönpanon alkuun enimmillään noin neljällä kuukaudella.

Esitys ei vaikuttaisi yhteiskunnan turvallisuuteen, koska täytäntöönpanon aloittamisen viivästyttäminen koskisi vain sellaisia tuomittuja, jotka muutenkin odottavat tuomion täytäntöönpanoa vapaudessa.

Esityksellä turvattaisiin Rikosseuraamuslaitoksen kyky huolehtia asianmukaisesti rangaistusten täytäntöönpanosta koronavirustilanteen pahentuessa. Pienemmän vankimäärän avulla pystyttäisiin paremmin huolehtimaan esimerkiksi vankien karanteenin ja eristyksen toteuttamisesta ja henkilökunnan sairastuessa turvaamaan vankiloiden välttämättömät toiminnot.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Esitystä valmisteltaessa on arvioitu sitä, voidaanko rangaistusten täytäntöönpano vankiloissa turvata jollain muulla tavoin kuin esitetyllä lailla.

On sinällään tärkeää, että vankiloissa ryhdytään käytännön toimenpiteisiin viruksen leviämisen estämiseksi ja tällaisia toimenpiteitä on jo toteutettukin. Rikosseuraamuslaitoksen omilla toimenpiteillä ei kuitenkaan ole mahdollista esitetyllä tavalla vaikuttaa vankimäärään. Näin ollen ehdotettua lakia voidaan pitää perustelluimpana ratkaisuna turvata vankiloiden toimintakyky koronaviruksen levitessä.

Valmistelussa on arvioitu myös sitä vaihtoehtoa, ettei vankien määrää alennettaisi ennakolta. Tällöin olisi kuitenkin riskinä se, että epidemian levitessä syntyisi tilanne, jossa jossain vankilassa ei enää pystyttäisi turvaamaan täytäntöönpanoa korkean täyttöasteen ja runsaan sairastuneiden vankien tai henkilökunnan määrän vuoksi. Tällöin voisi tulla arvioitavaksi kysymys siitä, täytyykö vankeja vapauttaa ennenaikaisesti. Tämän välttämiseksi on perusteltua vähentää vankien määrää ehdotetulla tavalla.

5.2 Ulkomailla käytetyt keinot koronavirus-epidemian ehkäisemiseksi

Kaikissa Euroopan maissa on ryhdytty toimenpiteisiin koronavirus-epidemiaan varautumiseksi vankiloissa. Toimenpiteet vaihtelevat vangeille ja henkilökunnalle annettavasta ohjeistuksesta vierailujen ja toimintojen rajoituksiin ja rajoituksiin liikkumiseen vankilan ja siviiliyhteiskunnan tai vankiloiden välillä. Esimerkiksi Ranskassa oikeusministeri on määrännyt, että lyhyitä vankeusrangaistuksia ei nyt panna täytäntöön.

Joissain maissa on myös toteutettu vankien ennenaikaisia vapauttamisia epidemian vuoksi.

6 Säännöskohtaiset perustelut

1 §. Soveltamisala. Pykälässä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Lakia sovellettaisiin sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon vallitsevan koronavirus-epidemian aikana. Säännöksessä korostettaisiin sitä, että soveltamisaika olisi sidottu epidemian keston ja enintään 31.7.2020 saakka. Sairastumiset voivat vaikuttaa vankiloiden toimintakykyyn myös ennakoidun epidemiahuipun jälkeen, joten rajoitukset kestäisivät heinäkuun loppuun saakka.

Pykälän 2 momentin nojalla täytäntöönpanoon voitaisiin ryhtyä jo aikaisemmin kuin 31.7.2020, jos täytäntöönpanon siirtäminen ei enää olisi välttämätöntä koronavirus-epidemian ehkäisemiseksi vankiloissa. Täytäntöönpanon mahdollisen aloittamisen arviointi olisi täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten harkinnassa.

2 §. Sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirto. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymisen rajoittamisesta. Sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamistoimiin ei saisi ryhtyä eikä tuomitulle määrätä vankilaan ilmoittautumisaikaa 31.7.2020 saakka. Säännös tarkoittaisi sitä, ettei uusia muuntorangaistuksia lähetettäisi Oikeusrekisterikeskuksesta ulosotolle ilmoittautumisaikojen määräämistä varten eikä ulosotossa määrättäisi uusia ilmoittautumisaikoja siellä jo vireillä olevissa asioissa. Uusien ilmoittautumisaikojen määrääminen aloitettaisiin vasta 31.7.2020 jälkeen. Säännös vastaisi sisällöltään tällä hetkellä oikeusministeriön asetuksessa säädettyä. Selvyyden vuoksi säädettäisiin, ettei jo määrättyjä ilmoittautumisaikoja peruutettaisi. Vankilaan jo määrätyn ilmoittautumisaikojen perusteella saapuva tuomittu olisi otettava suorittamaan rangaistusta. Tällaisissa tilanteissa olisi kuitenkin mahdollista arvioida edellytyksiä muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkäämiseen sakon täytäntöönpanosta annetun lain tai vankeuslain nojalla.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 1 momenttia vastaavasti ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanon ryhtymiseen rajoittamisesta. Myöskään ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanon aloittamistoimiin ei saisi ryhtyä eikä tuomitulle määrätä ilmoittautumisaikaa 31.7.2020 saakka. Säännös tarkoittaisi sitä, että täytäntöön pantavaksi tulevien vankeusrangaistusten aloittamista ei ryhdyttäisi valmistelevaan eikä uusia ilmoittautumisaikoja määrättäisi jo vireillä olevissa asioissa. Uusien ilmoittautumisaikojen määrääminen aloitettaisiin vasta 31.7.2020 jälkeen. Selvyyden vuoksi säädettäisiin, ettei jo määrättyjä ilmoittautumisaikoja peruutettaisi. Vankilaan jo määrätyn ilmoittautumisajan perusteella saapuva tuomittu olisi otettava suorittamaan rangaistusta. Tällaisissa tilanteissa olisi kuitenkin mahdollista arvioida vankeuslain 2 luvun 3 ja 4 §:ssä tarkoitettujen lykkäyksen edellytysten täyttymistä. Rikosseuraamuslaitos ohjeistaa erikseen lykkäysperusteiden arvioimista koronaepidemiaan liittyen.

Ehdotettu säännös koskisi kaikkia ehdottomia vankeusrangaistuksia toisin kuin voimassa oleva oikeusministeriön asetus, joka koskee enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistuksia. Säännökset koskisivat vain vankilaan vapaudesta itse saapuvia. Pakkokeinolain ja tutkintavankeuslain nojalla tuomioistuimen vangitsemia henkilöitä rajoitukset eivät koskisi.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, ettei sakon muuntorangaistukseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja myöskään etsintäkuulutettaisi sakon täytäntöönpanosta annetun lain 36 §:n 3 momentin tai vankeuslain 2 luvun 2 a §:n nojalla rangaistuksen täytäntöön panemiseksi 31.7.2020 saakka. Tämä rajoitus koskisi sellaisia tuomittuja, jotka olisi muuten etsintäkuulutettava vankilaan toimittamista varten. Käytännössä siis sakon muuntorangaistukseen tuomittuja, joita ei ole ilmoittautumisajan määräämiseksi tavoitettu tai vankeusrangaistukseen tuomittuja, joita ei ole ilmoittautumisajankohdan määräämiseksi tavoitettu tai jotka eivät ole saapuneet vankilaan ilmoittautumisaikaan mennessä, ei etsintäkuulutettaisi. Säännös koskisi tältäkin osin kaikkia sakon muuntorangaistukseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja.

Säännös ei koskisi sellaisia henkilöitä, jotka tuomioistuin on määrännyt poissaolevana vangituksi ja jotka on tämän vuoksi etsintäkuulutettu.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, etteivät rajoitukset koskisi vankilassa jo oleville henkilöille tulevia uusia rangaistuksia. Säännös koskisi vankilassa jo olevia tutkintavankeja ja rangaistusta suorittavia vankeja. Vankilassa jo oleville tuomitut uudet sakon muuntorangaistukset ja ehdottomat vankeusrangaistukset pantaisiin täytäntöön normaalisti. Selvyyden vuoksi säädettäisiin myös, etteivät rajoitukset koskisi tutkinta-arestissa olevalle tuomitun rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tällaisissa tapauksissa tutkinta-arestissa oleva määrättäisiin vankeuslain 2 luvun 1 §:n nojalla ilmoittautumaan vankilaan kuten tavallisestikin.

3 §. Rangaistuksen raukeamisen estäminen. Pykälässä säädettäisiin rangaistusten raukeamisen huomioimisesta. Säännöksen nojalla täytäntöönpanossa olisi huolehdittava siitä, etteivät rangaistukset raukea täytäntöönpanon siirron vuoksi. Ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen raukeamisesta säädetään rikoslain 8 luvun 10 ja 12 §:ssä.

Voimassa olevassa oikeusministeriön asetuksessa oli vankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentin asetuksenantovaltuuden mukaisesti säädettävä, ettei täytäntöönpano saa siirtyä yli kahdeksaa kuukautta. Oikeusministeriön asetuksesta poiketen ei nyt säädettäisi siitä, että täytäntöönpano olisi aloitettava viimeistään kahdeksan kuukauden kuluttua tuomion täytäntöönpanokelpoisuudesta. Tällainen säännös monimutkaistaisi tarpeettomasti poikkeussäännösten soveltamista.

4 §. Siirron vaikutus rangaistusajaksi lukemiseen. Pykälässä säädettäisiin selvyyden vuoksi siitä, ettei tämän lain nojalla siirrettyjen rangaistusten täytäntöönpanon siirtymiseen kuluvaa

aikaa luettaisi hyväksi rangaistusaikana. Säännös vastaisi nykyistä vankeuslain 3 luvun 7 §:n 3 momenttia, jonka nojalla rangaistusajaksi ei lueta vankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentista (säännösviittausta virheellinen, pitäisi olla 4 momentti) johtuvaa viivästystä täytäntöönpanon alkamisessa.

5 §. Voimaantulo. Laki tulisi voimaan mahdollisimman pian ja olisi voimassa 31.7.2020 saakka. Lain nojalla kumottaisiin oikeusministeriön asetus vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä.

7 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian. Pikainen voimaantulo olisi välttämätön, koska esityksellä tavoitellut vankilukuvaikutukset toteutuvat sitä mukaa, kun uusien rangaistusten täytäntöönpanoa siirretään ja tuomionsa suorittaneita vankeja vapautuu vankilasta.

Laki olisi väliaikainen ja voimassa 31.7.2020 saakka.

Lailla kumottaisiin oikeusministeriön asetus vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä.

8 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Perustuslain 21 § mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Vaatimus rangaistusten täytäntöönpanon viivytyksettömyydestä on kirjattu myös vankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momenttiin.

Ehdotetulla lailla rajoitettaisiin jossain määrin rangaistusten täytäntöönpanon viivytyksettömyyttä. Enimmillään täytäntöönpano voisi viivästyä noin viisi kuukautta tavanomaisesta. Laissa säädettäisiin lisäksi siitä, että täytäntöönpano tulisi aloittaa, jos siirto johtaisi rangaistuksen raukeamiseen.

Ehdotettu lailla ei siirrettäisi ilmoittautumisaikaa niissä tapauksissa, joissa ilmoittautumisaika on jo määrätty. Lailla ei siten puututtaisi jo tehtyihin hallintopäätöksiin. Tällaisissakin tapauksissa tuomitun hakemuksesta tai suostumuksella on mahdollista lykätä täytäntöönpanon aloittamista voimassa olevan vankeuslain 2 luvun 3 ja 4 §:ssä tai sakon täytäntöönpanolaissa säädettyjen lykkäyksen edellytysten täytyessä.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Ehdotetun lain tavoitteena on vankien ja vankilahenkilökunnan terveyden suojeleminen ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanon asianmukaisen järjestämisen turvaaminen tartuntatautilain 3 §:n 7 kohdassa tarkoitetun poikkeuksellisen epidemian oloissa. Rajoitusten tarkoituksena on siis valtiosääntöisesti turvata perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla julkisen vallan toimesta perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattu jokaisen oikeus elämään 7 §:n 2 momentissa tarkoitettu rangaistusten täytäntöönpano ihmisarvoa loukkaamatta, sekä 19 §:n 3 momentissa säädetty julkisen vallan velvollisuus turvata riittävät terveystalvet ja edistää väestön terveyttä.

Ehdotettua säädöstä on arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti niistä tilanteista, joissa rangaistuksen täytäntöönpano siirtyisi. Laissa säädettäisiin perustuslakivaliokunnan lausunnossaan 7/2020 edellyttämällä tavalla täytäntöönpanon siirron täsmällisestä kestoista ja kesto olisi sidottu poikkeustilan jatkumiseen. Rangaistusten täytäntöönpanotoimiin tulisi ryhtyä jo aiemmin kuin 31.7.2020, jos vankeuden asianmukaisen täytäntöönpanon vuoksi ei olisi enää välttämätöntä siirtää uusien rangaistusten täytäntöönpanoa. Sääntely olisi siten perusoikeusrajoitukselta edellytettävällä tavalla täsmällistä ja lain sanamuodossa korostettaisiin rajoituksen tilapäisyyttä.

Ennakollisella vankien ja henkilökunnan ohjeistuksella ja näiden ryhmien tartuntariskin pienentämiseen tähtäävillä käytännön toimilla pyritään vähentämään koronaviruksen leviämisen riskiä vankiloissa. Yksinomaan näillä keinoilla ei kuitenkaan pystytä turvaamaan täytäntöönpanon asianmukaisuutta ja turvallisuutta koronaviruksen levitessä laajemmin vankien tai henkilökunnan keskuuteen.

Ehdotettua lakia voidaankin pitää välttämättömänä vankiloiden toimintakyvyn turvaamiseksi nykyisissä poikkeusoloissa. Täytäntöönpanon viivytyksettömyydestä poikkeamista voidaan pitää hyväksyttävänä vankilassa jo olevien vankien terveyden suojelemiseksi ja ihmisarvoisen kohtelun turvaamiseksi. Vaikka tällä hetkellä epidemia ei ole aiheuttanut merkittäviä ongelmia vankiloiden toimintaan, epidemian pahentuessa tällaisia ongelmia voi syntyä nopeallakin aikataululla. Tällöin on pystyttävä huolehtimaan siitä, että vankilassa olevien vankien perustoiminnot ja terveydenhuolto voidaan järjestää ja tarvittaessa toteuttaa tartuntatautilain nojalla mahdollisesti määrättävät karanteeni- ja eristystoimet. Tämä turvattaisiin vähentämällä vankilukua väliaikaisesti ehdotetulla tavalla.

Edellä kuvattuja ennakollisia toimenpiteitä ja ehdotettua sääntelyä voidaan todennäköisesti pitää poikkeustoimena rajoitetumpana kuin, mihin mahdollisesti myöhemmin jouduttaisiin ryhtymään, jos epidemia olisi jo aiheuttanut merkittäviä ongelmia vankiloiden toiminnalle.

Ehdotettua tapaa rajoittaa uusien tuomioiden täytäntöönpanoa voidaan siten pitää paitsi välttämättömänä myös oikeasuhtaisena tapana asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomea sitovat ihmisoikeusvelvoitteet eivät aseta ehdottomia velvoitteita sille, kuinka nopeasti rangaistusten täytäntöönpanoon on ryhdyttävä. Sen sijaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklan nojalla Suomi on velvollinen huolehtimaan siitä, että vankilaolosuhteet eivät vaaranna kenenkään henkeä tai terveyttä eikä ketään kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Näiden velvollisuuksien turvaamiseksi koronaepidemian olosuhteissa esitettyä lakia voidaan pitää perusteltuna.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Lakiehdotus

Laki

sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon väliaikaisesta rajoittamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon ryhtymiseen sovelletaan tätä lakia vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaavan hyvin laajalle levinneen vaarallisen tartuntataudin aikana enintään 31 päivään heinäkuuta 2020.

Rangaistusten täytäntöönpanoon voidaan uudelleen ryhtyä 1 momentissa säädettyä aiemmin, jos täytäntöönpanon rajoittaminen ei ole enää välttämätöntä tartuntataudin ehkäisemiseksi.

2 §

Sakon muuntorangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon siirto

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 36 §:n 2 momentista poiketen sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittamistoimiin ei saa ryhtyä eikä tuomitulle määrätä vankilaan ilmoittautumisaikaa 1 §:ssä tarkoitettuna aikana. Jo määrättyjä ilmoittautumisaikoja ei peruuteta.

Vankeuslain (767/2005) 2 luvun 1 §:stä poiketen ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloittamistoimiin ei saa ryhtyä eikä tuomitulle määrätä vankilaan ilmoittautumisaikaa 1 §:ssä tarkoitettuna aikana. Jo määrättyjä ilmoittautumisaikoja ei peruuteta.

Sakon muuntorangaistukseen tai ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua ei saa määrätä sakon täytäntöönpanosta annetun lain 36 §:n 3 momentissa tai vankeuslain 2 luvun 2 a §:ssä tarkoitetun etsintäkuulutuksen nojalla toimitettavaksi vankilaan 1 §:ssä tarkoitettuna aikana.

Edellä 1 ja 2 momentissa säädetyt rajoitukset eivät koske vankilassa jo oleville tutkintavankeille tai rangaistusta suorittaville vangeille täytäntöön pantaviksi tulevia rangaistuksia. Rajoitukset eivät koske myöskään tutkinta-arestiin määrätylle täytäntöön pantavaksi tulevaa rangaistusta.

3 §

Rangaistuksen raukeamisen estäminen

Rangaistuksen täytäntöönpanoon on 2 §:ssä säädetystä huolimatta ryhdyttävä, jos tuomittu rangaistus raukeaisi siirron vuoksi.

4 §

Siirron vaikutus rangaistusajaksi lukemiseen

Rangaistusajaksi ei lueta aikaa, jonka tuomion täytäntöönpanon aloittaminen tämän lain nojalla siirtyy.

5 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään heinäkuuta 2020.

Tällä lailla kumotaan vankeusrangaistusten täytäntöönpanoon ryhtymisen siirtämisestä annettu oikeusministeriön asetus (122/2020).

Helsingissä 31.3.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson